

Gedeputeerde en Provinciale Staten van Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP Den Haag

***Maak ook met een sterk vaarnetwerk
erfgoed en landschap beleefbaar!***

Datum : 28 juni 2012
Onderwerp : PAL-advies Beleidsvisie Cultureel Erfgoed
Ons kenmerk : PAL 2012/033
Aantal pagina's : 3

Geachte leden van GS en PS,

In onze junivergadering hebben wij de inspirerende en met oog voor de gelaagdheid van de geschiedenis geschreven 90% versie van de Beleidsvisie Cultureel Erfgoed 2013-2016 behandeld. In februari hebben wij geadviseerd over de startnotitie voor deze beleidsvisie. Tot ons genoegen hebben GS in hun reactie op dit advies [Maak met een sterk netwerk erfgoed en landschap beleefbaar!](#) aan ons te kennen gegeven en blijkt in deze ontwerpvisie dat onze adviespunten grotendeels zijn overgenomen en verwerkt. Wij adviseerden hierin de opname van erfgoed en landschap in gebiedsprofielen, te kiezen voor sterke erfgoedroutes en deze te koppelen aan een sterk groenblauw netwerk en om via die erfgoedroutes het verhaal van de streek en Zuid-Holland te vertellen. Hoewel wij veel van wat er in deze visie staat ondersteunen, waaronder de aandacht voor en borging van erfgoed en landschap in gebiedsprofielen, hebben wij niettemin nog de volgende adviespunten.

Samenvatting

Adviespunten:

- **Zoek voor de visie en erfgoedlijnen naar titels met meer urgentie en dynamiek**, die partners uit markt en maatschappij meer uitnodigen om hier samen aan te werken.
- **Bied in het uitvoeringsprogramma meer zicht op de inzet van partners**, waaronder zowel van markt en maatschappij als van medeoverheden.
- **Ga door met verwerking van erfgoedlijnen in gebiedsprofielen**: veranker deze reeds op ruimtelijke kwaliteitskaart vermelde en in de cultuurhistorische topgebieden gelegen lijnen in de gebiedsprofielen
- **Bied met deze visie meer zicht op de lange termijn en ander beleid**, dus ook na 2016 en met provinciaal beleid voor water, recreatie en economie, waarbij wij met name adviseren bij de erfgoedlijnen de stad-land relatie en de relatie met de uitvoeringsimpuls recreatie en toerisme in deze visie en in het uitvoeringsprogramma uit te werken.
- **Versterk ook het historisch vaarwegennetwerk**, omdat dit essentieel is voor de historie, de handel, het landschap en de cultuur van Zuid-Holland en om een relatie met de actualiteit te leggen.
- **Gebruik onze strijd tegen het water om ons erfgoed en landschap te promoten**, ook richting toeristen en inwoners met een niet-Nederlandse achtergrond om het verhaal van Zuid-Holland te vertellen.
- **Kijk voorbij de provinciegrenzen** waar erfgoedlijnen die grenzen overschrijden (Limes, Oude Hollandse Waterlinie en Atlantikwall) en zoek ook hier naar samenwerking met partners buiten Zuid-Holland.
- **Kies voor kenmerkend erfgoed** bij de provinciale inzet op monumenten buiten de erfgoedlijnen om het cultuurhistorisch verhaal van Zuid-Holland te vertellen.

- **Formuleer meetbare doelen en maak helder hoe gestuurd wordt in het uitvoeringsprogramma, dit geldt met name bij het hoofddoel 'beter beleefbare ensembles'**

Adviespunten

Zoek voor de visie en erfgoedlijnen naar titels met meer urgentie en dynamiek

Zowel de titel van deze ontwerpvisie 'Erfenis, erfgoed en erfgoed' als het begrip erfgoedlijnen nodigen en dagen partijen uit markt en maatschappij nog niet echt uit en ademen nog niet de urgentie en dynamiek uit om dit erfgoed samen met overheden via behoud door ontwikkeling te beschermen en benutten.

Bied in het uitvoeringsprogramma meer zicht op de inzet van partners

Wij adviseren in het uitvoeringsprogramma meer zicht te bieden op met welke partners aan het erfgoedbeleid invulling gegeven zal worden om het gewenste sneeuwbaaleffect te bereiken. In deze visie nog niet genoemde partijen als de Recron, de ANWB en Hollands Particulier Grondbezit (HPG) horen hier zeker bij. Die verbinding met de markt is nodig om economische kansen te benutten. Dit kan bijvoorbeeld via het versterken van het historische en recreatieve vaarwegennet of door ruimtelijk in de sfeer van recreatie en toerisme langs de erfgoedlijnen meer mogelijk te maken. Ook de rol van vrijwilligers bij het beheer en onderhoud van ons erfgoed blijft in deze visie nog onderbelicht. Sleutelwoorden voor succes zijn sympathie wekken, vrienden maken en het delen van eigenaarschap.

Ga door met verwerking van erfgoedlijnen in gebiedsprofielen

Ga door met verwerking van erfgoedlijnen in de gebiedsprofielen ruimtelijke kwaliteitskaart. Deze erfgoedlijnen zijn reeds als monumentale structuren van provinciaal belang opgenomen in de ruimtelijke kwaliteitskaart van de PSV en liggen in de cultuurhistorische topgebieden. Ze dienen nu verder te worden verankerd in de gebiedsprofielen, waarin landschap en erfgoed reeds een prominente plek hebben.

Bied met deze visie meer zicht op de lange termijn en ander beleid

In deze visie missen wij nog het zicht op de langere termijn, na 2016. Met name bij herbestemming gaat het doorgaans om projecten die een lange adem vergen.

In ons vorige advies pleitten wij voor een betere koppeling van dit erfgoedbeleid met ander provinciaal beleid. Die koppelingen zijn in deze visie ook gezocht en weergegeven. Wij constateren dat met name de relatie met groen is gezocht en bijvoorbeeld minder met water of met economie.

Ook die relatie met groen kan echter nog worden versterkt. Zo meldt deze visie weliswaar dat cultuurhistorie bijdraagt aan de belevings- en gebruikskwaliteit van de groene ruimte, met name om de stad, maar ontbreekt de verdere uitwerking hiervan, terwijl hier de prioriteit zou moeten liggen. Een groot aantal erfgoedlijnen (waaronder de geselecteerde landgoederen, Atlantikwall en waterdriehoek) ligt ook in de stedelijke invloedssfeer. Wij adviseren aan die beleving voor de stedeling prioriteit te geven en hieraan in het uitvoeringsprogramma verder invulling te geven.

De relatie met de provinciale [Uitvoeringsimpuls recreatie en toerisme](#) ontbreekt in deze visie. Wellicht verklaart dit waarom betere recreatieve benutting van ons historisch vaarwegennet in deze visie niet prominent in beeld komt, terwijl deze uitvoeringsimpuls nadrukkelijk oog heeft voor waterrecreatie, de vanuit economisch oogpunt veruit belangrijkste recreatieve sector in Nederland en in het waterrijke Zuid-Holland. Gezien de gedeelde doelstellingen adviseren wij dan ook in deze visie en in het uitvoeringsprogramma de relatie te leggen met deze uitvoeringsimpuls.

Versterk ook het historisch vaarwegennetwerk

Hoewel de Oude Hollandse Waterlinie, de Waterdriehoek (grote rivieren) en de Leidse vaart tussen Leiden en Haarlem als onderdeel van de Landgoederenzone alle onderdeel uitmaken van de zes gekozen erfgoedlijnen, constateren wij helaas dat deze lijnen onderling geen verbindingen hebben en geen onderdeel uitmaken van een cultuurhistorisch netwerk, terwijl het hoofddoel van deze visie juist is om de ensemblewaarde (samenstel van cultureel erfgoed en ander waarden in hun netwerk en context) te versterken en beter beleefbaar te maken. Deze drie lijnen vormen echter alle onderdeel van het historische waternetwerk, dat juist zo essentieel is voor de historie, de handel, het landschap en de cultuur van Zuid-Holland. Erfgoed- en watereducatie zijn hier prima aan te koppelen, mede in het licht van voortgaande klimaatverandering en de eeuwenlange en voortgaande strijd van Nederland tegen het water. Jaap Brouwer toont als beste afstudeerproject in het kader van Mooi Nederland met [Hollands Welvaren](#) hoe via aquapunctuur met relatief kleine en weinig kostbare ingrepen het

historische Hollandse vaarwegennet kan worden hersteld en versterkt. Ook Vereniging Regio Water streeft hiernaar en wijst op de economische en recreatieve kansen hiervan voor de Randstad. Overigens constateerden wij reeds bij de behandeling van de startnotitie voor de mobiliteitsvisie dat als zowel de beroeps- als recreatievaart groeien de spanning hiertussen kan toenemen, met name wanneer men dan ook letterlijk meer in elkaars vaarwater zit.

Gebruik onze strijd tegen het water om ons erfgoed en landschap te promoten

Deze visie geeft geen blijk van een sterk veranderende bevolkingssamenstelling, met name in onze steden met veel bewoners met een niet-Nederlandse achtergrond. Behoud en bescherming van ons cultureel erfgoed vraagt erom dan ook zij dit erfgoed leren kennen, begrijpen en waarderen. Met name onze strijd met en tegen het water vormt een aantrekkelijk thema om ook hen en ook toeristen hiervoor te interesseren. In het kader van klimaatverandering komt die bedreiging zowel uit het westen (zeespiegelstijging en grotere golfenergie), het oosten (meer variatie in rivierafvoeren), van onder (verzilting en bodemdaling) als van boven (meer variatie in neerslag). Dus die eeuwenlange strijd zet zich ook in de toekomst voort.

Kies voor kenmerkend erfgoed

Kies voor kenmerkend erfgoed dat het meest bijdraagt aan het cultuurhistorisch verhaal van Zuid-Holland bij de provinciale inzet voor monumenten buiten de erfgoedlijnen. Zo kan een negentiende-eeuwse aardewerkfabriek prioriteit hebben boven de zoveelste molen of boerderij.

Kijk voorbij de provinciegrenzen

Aangezien drie van de zes erfgoedlijnen de provinciegrenzen overschrijden adviseren wij in de visie en het uitvoeringsprogramma aandacht te besteden aan de samenwerking met de partijen die in aangrenzende provincie hieraan werken. Zo loopt de Limes door naar Utrecht en verder, de Atlantikwall door naar Zeeland en Noord-Holland en verder en ligt de Oude Hollandse Waterlinie ook in Utrecht en Noord-Holland. De beschrijving van die erfgoedlijnen beperkt zich nu nog tot Zuid-Holland. Kaarten waarop die erfgoedlijnen staan afgebeeld ontbreken nog en wij adviseren deze op te nemen in de visie. Verder verdient het aanbeveling het provinciale erfgoedbeleid aan te laten sluiten bij erfgoedbeleid van andere partijen, waaronder medeoverheden (gemeenten, provincie en rijk).

Formuleer meetbare doelen en maak helder hoe gestuurd wordt

Verder adviseren wij de doelen uit deze visie SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden) in het uitvoeringsprogramma te formuleren. Zo is nu nog niet helder hoe het hoofddoel 'beter beleefbare ensembles' gemeten zal worden en of hierbij b.v. gekeken wordt naar bezoekersaantallen, -waardering of naar de financiële bijdrage hieruit aan behoud en bescherming. Verder biedt de visie nog weinig zicht op de samenwerking met markt en maatschappij om invulling aan de erfgoedlijnen te geven en wordt vermeld dat dit via programmasturing nog in het uitvoeringsprogramma zal worden uitgewerkt.

Wij hopen u hiermee van dienst te zijn en zien een spoedige reactie op dit advies met belangstelling tegemoet.

De Provinciale Adviescommissie Leefomgevingskwaliteit van Zuid-Holland,

L. van Rijn-Vellekoop

J.M. Brouwer

W.G.

W.G.

Voorzitter

Secretaris